

ÜTOPIK KOMÜNİSTLER: TOMMASO CAMPANELLA VE GÜNEŞ ÜLKESİ

4 Nisan 2021

Yıldırım Koç

İnsanlığın bilinçaltında, ilkel komünal toplumdaki toplumsal ilişkilerin izleri binlerce yıldır yaşamaktadır. Bu dönem, “yeryüzündeki cennet” olarak anımsanır. Belki Adem ile Havva'nın cennetten kovuluşu da esasında bu dönemin sona erişine ilişkin bir öyküdür. Özellikle baskı ve sömürünün yoğunlaştığı dönemlerde bu cennet hayali daha da önem kazanmıştır.

İlkel komünal toplumda, kullanılan araçlar son derece ilkeldi. İnsanların hayatta kalabilmeleri, birlikte ve herkesin yeteneğine göre katkıda bulunduğu bir biçimde avlanmalarına, öldürülen hayvanların ve elde edilen ürünlerin de herkesin ihtiyacına göre paylaşılmasına dayanıyordu. Sömürüye esas teşkil edebilecek bir “ekonomik artık” yoktu. Buna bağlı olarak da toplumun sömüren ve sömürülen, yöneten ve yönetilen biçiminde bölünmesi, sınıflara ayrılması, “ekonomik artık”a el koymak isteyen bir sınıfın diğerini ezmesi söz konusu değildi. İnsanlar arasındaki ilişkiler eşitlik ve kardeşlik temelindeydi.

İnsanın insanı sömürmediği ve ezmediği, insanların üretim sürecine yetenekleri oranında katıldığı ve üretilenlerden ihtiyacına göre pay aldığı bir “cennet” özlemi, binlerce yıldır vicdanlı insanların düşüncelerinde ve eylemlerinde yaşadı. Tommaso Campanella da bu vicdanlı insanlardan biridir.

Büyük ütopyacı komünist Tommaso Campanella (1568-1639) Altın Çağ şiirinde şunları söylüyor:

*Mutlu bir altın çağ olduysa eskiden
Niçin bir kez daha olmasın?
Her şey dönüp dolaşıp
Gelmiyor mu eski yerine?
Düşündüğüm, öğütlediğim gibi benim
Paylaşırdı insanlar
Yararları, mutluluğu ve ahlâkı
Cennet olurdu dünya...
Uyanık, temiz sevgiler gelirdi diyorum
Azgın, kör sevgiler yerine
Yalan dolan, bilgisizlik yerine
Gerçek bilgi gelirdi
Ve kardeşlik zorbalığın yerine.
(Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu)*

Campanella, çok ağır işkencelerden geçmesine ve 27 yıl hapis yatmasına rağmen, cenneti yeryüzünde yaratma mücadelesinden vazgeçmedi. Campanella bu özlemini, aşağıda özetlenen **Güneş Ülkesi** kitabında dile getirdi. Onun gibi onbinlerce insan da bu amaç için büyük fedakarlıklarda bulundu, büyük sıkıntılara ve işkencelere katlandı ve hatta hayatını verdi, veriyor.

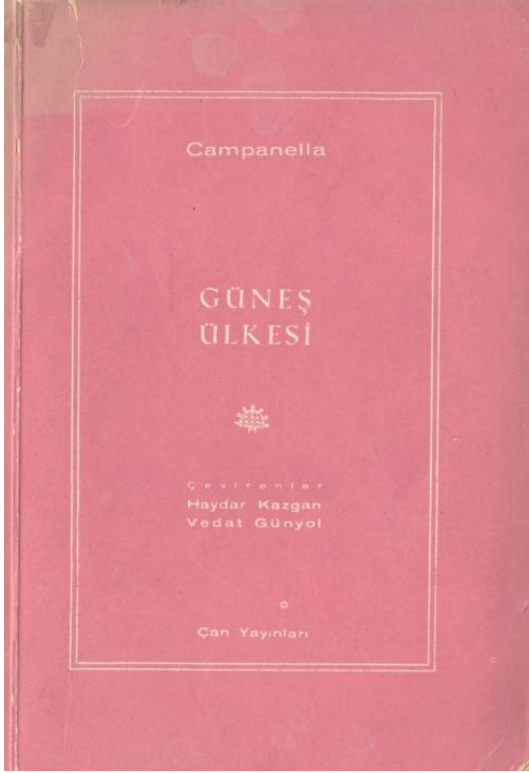
Tommaso Campanella 1568 yılında İtalya'nın Stilo kasabasında doğdu ve 15 yaşında manastıra girdi. Bu dönemde güney İtalya İspanya'nın sömürgesi durumundaydı. Halk yoksuldu. Engizisyon da büyük zulüm uyguluyordu. Campanella, İspanyol boyunduruğuna karşı bir ayaklanma örgütlemeye çalıştı. Ancak ayaklanma önceden haber alındı ve Campanella yakalandı.

Campanella, ağır işkencelerden geçirildi ve 27 yıl hapiste kaldı. Campanella yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

“Elli hapisevine girdim çıktım. Yedi kez, tüyler ürpertici işkencelere uğradım. Son işkence kırk saat sürdü. Bedenimi iplerle sıkı sıkı sarıp kan revan içinde bıraktılar. Ellerimi arkadan bağlayıp, sivri bir kazığın üstüne

sallandırdılar beni. Kırk saat sonra beni öldü sandılar, işkenceyi durdurdular. İşkencecilerimden bazıları, daha da canımı yakmak için, asılı bulunduğum ipi habire oynatıyor, boyuna küfür savuruyorlardı. Bazıları da, 'yaman adam, doğrusu' demekten kendilerini alamıyorlardı. Hiç bir şeyle sarsamadılar, alt edemediler beni, bir tek söz bile alamadılar ağızımdan. Tam altı ay süren bir hastalıktan, bir mucizeyle kurtulduktan sonra, bir çukura attılar beni. Onbeş ay kaldım orada." (Kazgan,Haydar-Günyol,Vedat, "Önsöz", Campanella, Güneş Ülkesi, Çan Yay., İstanbul, 1965, s.8-9)

Diğer bir deyişle, Campanella, ünlü **Ütopya** kitabının (1516) yazarı Thomas More'dan çok farklı bir kişiliktir. Sömürü ve baskı düzeninin adamı olup ve bürokrasinin en üst düzeyinde görev alıp hakim sınıflara hizmet ettikten sonra hayali bir ülkeyi anlatmamıştır; inandığı dava uğrunda büyük bir mücadele vermiştir.

Campanella'nın Güneş Ülkesi'ndeki her şeyde ortak mülkiyet esastır. Özel mülkiyetin ve ailenin birlikte geliştiği ve insanları bencilleştirdiği anlatılmaktadır:

"Onlarda her şey ortaktır. Paylaşma işini yöneticiler görür. Bununla beraber, bilimler, şerefler ve dünya nimetleri öylesine dağıtılmıştır ki, kimse bunları başkasının zararına ele geçirmeyi düşünemez. Onlara göre, insanın bir evi, bir karısı, kendi çocukları oldu mu, mal mülk derdine düşer. Bencillik bundan doğar. Oğlumuzu yükseltmek, zengin etmek ve miraslara kondurmak için halkın varını yoğunu elinden alırız. Paramızla, gücümüzle başkalarını buyruğumuz altına alınca, ya da güçsüz, yoksul ve tanınmış bir ailedensek, cimri, hain ve iki yüzlü oluruz. Güneş Ülkeliler bencilliğin

amacını ortadan kaldırmakla onu yok etmişler ve yerine ortak yaşama sevgisini koymuşlardır."

Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde insanları hangi etmenler çalışmaya teşvik etmektedir?

"Güneş Kentliler yurtlarına inanılmayacak kadar büyük bir sevgi ile bağlıdır. Böyle olmaları da gerekir. Çünkü, yurt sevgisi, kişisel çıkardan vazgeçildiği ölçüde artar. Tarih bize bunu açıkça göstermiyor mu? Eski Romalılar özel mal mülkü hor gördükleri ölçüde kendilerini seve seve yurtlarına feda edebilmişlerdir. (...) Hiç kimse başkasından herhangi bir hediye alamaz. Çünkü, toplum ona ihtiyacı olan ne varsa hepsini sağlamaktadır. Yöneticiler de kimsenin, hak ettiği kadar fazlasını almamasına dikkat ederler. Herkes neye ihtiyacı varsa alır onu. Dostluk, Güneş Kentlilerin gerek savaş ve hastalık gibi hallerde birbirlerine gösterdikleri yakınlıkta, gerekse bilimsel çalışmalarda, bilgi ve öğüt yoluyla birbirlerine yaptıkları karşılıklı yardımlarda açıkça gösterir kendini. Aynı yaştaki Güneşliler birbirlerine kardeş derler. Yirmi ikisini aşanlara baba, bu yaştan aşağı olanlara da oğul denir. Yöneticilerin belli başlı işlerinden biri de, kardeşlerin birbirine haksızlık etmemesine çalışmaktır."

"İçlerinde en çok beğenilen ve saygı görenler, birçok zanaat ve meslekten anlayan ve bunları en büyük başarıyla uygulayanlardır. Onun için Güneş Ülkelilerin, zanaatları hor gören, buna karşılık, hiçbir meslekleri olmayan, hiçbir yararlı iş görmeyen, bolluk içinde aylak yaşayıp zevkleri ve keyifleri için sürü sürü insan kullanan kimselere soylu kişi gözüyle bakan bizlerle ne denli alay ettiklerini anlatamam."

Güneş Ülkesi'nde üretim araçlarının ötesinde, konutlar ve bireysel eşyalar da ortaktır: "Güneş Kentlilerin evleri, odaları, yatakları ve gerekli bütün eşyaları ortaktır. Her altı ayda bir, yöneticiler herkese hangi çevrede, hangi evde, hangi odada kalacağını bildirir. Her odanın kapısında, içinde geçici olarak oturanın adı yazılıdır."

Bu ülkede insanlar üretim sürecine yeteneklerine ve güçlerine göre katkıda bulunur, üretilenden ihtiyacına göre pay alır. “Güneş Ülkeliler ev bark, yiyecek içecek işleriyle pek uğraşmazlar. Çünkü, herkes ihtiyacı ne ise onu almaktadır.”

Toplumda herkes çalıştığı için, herkesin ihtiyacının karşılanmasını sağlayacak düzeyde üretim kolayca gerçekleştirilir. Bunun için herkesin günde yalnızca dört saat çalışması yeterlidir: “Güneş Kent’te yararlı işler, sanatlar, bilimler, çeşitli toplum görevleri bütün yurttaşlar arasında eşitçe paylaşılmakta ve adam başına günde dört saat düşmektedir. Günün geri kalan saatleri çekici bilgilere, okumaya, tartışmalara, gezmelere, kısaca, beden ve kafanın gelişmesine yarayan faydalı ve hoş işlere harcanmaktadır. Kumar, kağıt, satranç, zar gibi oturarak oynanan oyunlar yasaktır. Top, bilye, mızrak, ok, cirit, güreşle vakit geçirmelerine izin verilmektedir.”

Güneş Ülkesi’nde kadınlar da üretim ve hizmet sunum süreçlerinde etkin bir biçimde yer alır:

“Bütün kol ve kafa işlerinde erkekler gibi kadınlar da ortakça çalışır. Yalnız toprağı belleme, ekip biçme, hasat, bağ bakımı gibi ağır işleri erkekler görür. Hayvan sağma, peynir yapma, kentin duvarları dışında sebze ekip toplama, meyve devşirme gibi işler de kadınlara düşmektedir. Ayrıca, oturarak ya da ayakta görülen, örneğin, kumaş dokumak ya da örmek, dikmiş dikmek, elbise yapmak, saç sakal kesmek, ilaç hazırlamak gibi işleri de kadınlar yapar. Ama, tahta ve demir atölyelerinden, silah yapılan yerlerden uzak tutulurlar. Resim yapmaya eğilimi olanlara güçlük çıkarılmaz. Tam tersine, daha çok yaraşır diye kadınlara, bazen de istidatlı çocuklara özgü bir uğraş sayılır bu. Ama, bunların boru ve trampet çalmalarına izin verilmez. Kadınlar ayrıca, yemek pişirmek, sofraya kurmakla da görevlidirler. Sofrada hizmet etmekse yirmi yaşından aşağı erkek ve kız çocukların işidir.”

Güneş Ülkesi’nde yemeklerin birlikte yenmesi uygulaması vardır.

“Yemekler ortak sofrada yenir. Birinci ve ikinci diye ayrı sofraya, her sofranın iki ucunda da oturacak yerler vardır. Sofraya önce kadınlar, sonra da erkekler otururlar. Yemek manastır sofralarında olduğu gibi, derin bir sessizlik içinde yenir. Yemek boyunca, bir delikanlı yüksek sesle kitap okur, ve çoğu zaman, yöneticiler önemli saydıkları yerlerde okumayı durdurur, sorular sorar, açıklamalar yaparlar. Sade elbiseler içinde o güzelim gençlerin büyüklerin her çeşit hizmetlerine canla başla koşmalarını görseniz gözleriniz yaşarır. Bütün bu dostlar, kardeşler, evlatlar, babalar ve anaların bir arada bunca düzen ve saygı içinde yaşamalarını görmek de ayrıca dokunuyor insana.”

Güneş Ülkesi’nde kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler yöneticiler tarafından düzenlenir. Cinsel ilişkide de toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurulur:

“Çiftleşme işi tek tek insanların zevki değil toplumun yararı bakımından etraflıca düzenlenmiştir. Bu konuda, kimse yöneticilerin buyruğundan dışarı çıkamaz. Sonra, bizim düşüncelerimizin tam tersine, Güneş Kentliler her insanın kendi evi, karısı, çocukları olmasını, onları kendi çıkarına göre yetiştirmesini tabii karşılamıyorlar. Onlara göre, (...) çiftleşmenin amacı tek tek insanların değil, insan soyunun korunmasıdır. Onun için, insan üretme işi, insan teklerini değil, devleti ilgilendiren bir sorundur ve insan teklerini yalnız devletin birer üyesi olmak bakımından ilgilendirir ancak.”

“Kadınla erkeği birbirlerine bağlayan şey, ten isteklerinden çok daha içten ve çok daha temiz bir dostluktur.”

“Güneş Ülkesinde kadın ortaklığının yatak ortaklığını da içine aldığıdır. (...) Ne var ki, bu ortaklık, ilk rastladığı kadının üstüne hayvan gibi saldırarak değil, soyun üremesiyle ilgili kurallara göre uygulanan bir ortaklıktır.”

Güneş Ülkesi’nde insanlar sade yaşarlar, sade giyinirler. Ayrıca, “güzel görünmek amacıyla boyanan, boyunu yükseltmek için yüksek topuklu ayakkabı ve ayaklarının kusurunu gizlemek için de uzun elbise giyen kadınlar ölüm cezasına çarptırılır.”

Bu ülkede her yurttaş eşittir. “Gurur, onlarca kusurların en ürküncüdür. Gurur taslayan kimse en sert cezalara çarptırılır. Hiçbir Güneş Kentli, mutfakta, tarlada çalışmak, sofraya hizmetinde bulunmak ya da hastanelerde hastalara bakmak gibi görevleri hor görmez. Her iş bir toplum görevi sayılır Güneş

Kent'te." "Uşak, hizmetçi kullanmak gibi kötü alışkanlıkları yoktur. Çünkü, kendi kendilerine yeterler, hem de fazlasıyla."

Güneş Ülkesi'nde insanlar hem çok zengin, hem çok yoksuldur:

"Güneş Ükelilere göre, yoksulluk insanları alçaltır, hilelere, kurnazlıklara, hırsızlıklara, yalancılıklara, serseriliğe götürür, onlarda yurt sevgisini azaltır. Zenginlikse, gururlu, cahil, küstah, palavracı, hain, kendini beğenmiş, bencil, iftiracı yapar insanları, hem de kolayca. Oysa, her şeyin ortak olduğu Güneş Ülkesinde, herkes aynı zamanda hem zengin, hem yoksuldur. Zengindir, çünkü Kent bütün ihtiyaçlarını karşılar; yoksuldur, çünkü, hiç kimsenin özel malı mülkü yoktur, her şey ortaktır. Güneş Kentliler mala mülke köle olmazlar, sadece yararlanırlar ondan."

Ne yazık ki Güneş Ülkesi'nde köleler de vardır; ancak bunlar sınırlı biçimde kullanılmaktadır: "Güneş Kentliler, kölelerle yabancıların kötü alışkanlıklarıyla Kent'in ahlakını bozmalarını önlemek için, her çeşit alışverişi Kent'in dışında yaparlar. Savaşta aldıkları esirleri yine oralarda satarlar. Satmadıklarını da Kent'in dışında çukur kazmada, ya da çeşitli ağır işlerde kullanırlar."

Tommaso Campanella'yı (1568-1639), önerdiği bazı düzenlemeleri onaylamamakla birlikte, ölümünden 382 yıl sonra saygıyla anıyorum.